ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

[illegible]

ԵՕԹԱՆԱՍՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ ԹՒՈՅՆ

Մալթայի ՓՕՐԹԱՖՕԼԻՕ Լրագրին 16 Յուլիսի թերթին մէջ յետագայ յօդուածը կը կարդամք, որուն ճիշդ թարգմանութիւնն է այս։

„Իմփարցիալ լրագրին քարոզած հաշտութիւնը։

Հաշտութիւն մը անկեղծ և տևական ըլլալու համար, պէտք է արդարութեան վրայ հիմնել զայն։ Իզմիրու Իմփարցիալը չի դադարիր պաշտպանելու անանկ մէկ դատ մը, որ արդէն այն ազգին՝ որուն մէջն որ ծագած է՝ խիստ մեծագոյն մասին կարծեօքը կորսուած է։ Եւ յիրաւի. Հայ — կաթոլիկ ազգին Նախագահ Գերպ. Հասունը յայտարարութիւն մը հանելովը, որով կուրանայ ու չի ճանչնար ծանօթ Պարսաւագրքին հեղինակը, մինթէ ջնջեց վերո՞ւց անով յայտնի և անժխտելի հակառակ ապացոյցները՝ որ 'ի գիր անցած և հրատարակած են։ Անշուշտ ամենևին ոչ։

— Իմփարցիալը միշտ ան կողմին կը խօսի, որն որ իրաւամբք վշտացած է՝ իր ազնուական իմաստիցը և սրտին սիրելի բաներուն եղած անիրաւութեանցը համար, և զանոնք 'ի հաշտութիւն կը հրաւիրէ, առանց բնաւ հոգ տանելու անոնց արդարութիւն ընելու և ճշմարտութիւնը 'ի լոյս հանելու։ Աս կերպով հաշտութիւն քարոզելը՝ ըստ մեզ ծաղր ընել մըն է ուրիշին քաշածը, ուստի և ոգիքը աւելի զայրացնել, և հրաւիրած կէտէն աւելի ևս հեռացնել։ Կուզէինք քիչ մը հասկընալ, ուսկի՞ց առեր է այսպիսի սկզբունքը. որովհետև կը համարձակի և կը յանդգնի յայտնի ստուգութիւնն ալ ուրանալու։ Սակայն իրաց վեր 'ի վերոյ դատմունքն որ կընէ՝ անժխտելի ապացոյց մըն է, որ մանրամասն բացատրութիւններ իր բանին ձեռք չեն տար։ Աս կերպով՝ ոչ խաղաղութիւն կրնայ ըլլալ, ոչ հաշտութիւն, որ մերին ալ մի միայն նպատակն է, բայց ուղղութեան և արդարութեան ճամբով կուզենք հոն հասնիլ։ Դանանք հիմայ ցըցընել համառօտիւ, թէ արդեօք Իմփարցիալին բաժները՝ ճշմարտութեան վրայ հաստատուա՞ծ են թէ չէ. և մէջ բերենք ամենայն խղճմտութեամբ՝ խաղաղութեան հակառակ եղող բուն պատճառները։ Իսկ զայն տնկելուն և արմատացնելուն միջոցները ցցնելը՝ ուրիշին կը թողունք։

Իմփարցիալին Թղթակցին հանած հետևանքները (Թիւ 691)՝ խելքի դէմ են բոլորովին։ Գերպ. Հասունը, Վէնէտիկոյ Մխիթարեան պարսաւագրքին հեղինակը չի ճանչնալու և ուրանալու յայտարարութիւն մը օրինաւոր իշխանութեան առջին ըրած ըլլալովը՝ մինթէ բոլորովին ազատ կը մնայ անով յամենայն ամբաստանութենէ։ Ինք ըստ իւր սրբազան կարգին և ըստ բարձր աստիճանին մտածելով՝ պէտք էր այո՛ ըսէինք. և սակայն թշուառաբար կան ու կեցեր են ստուգուած 'ի գիր անցած և հրատարակուած գործքեր, որ հակառակը կապացուցանեն։ Ատ գործքերուն պատմութեանը մտնելէն առաջ՝ կը ծանուցանենք ընթերցողաց, որ պարսաւագրքին մէջի բաներէն՝ ամենուն յարգոյ և մեծարոյ Տանց և անձանց դէմ արձըկած զրպարտութիւնները միայն մեծ ցաւ տուած են մեզի։ Անցնինք գործքով եղած կեցած ապացոյցներուն։

Ատենական քննութիւններէ յայտնի եղած է որ Ա, պարսաւագրքին ամէն մէկ նորատիպ թերթը մամուլէն ելածին պէս՝ Գերպ. Հասունին ձեռքը կը հասնի եղեր, որ նորէն տպողին կը դարձընէ եղեր։ Բ, Գերպ. Հասունը Տօն Կասպարօ Վըւչչինօ քահանային՝ նոյն գրքին նիւթական շարադրութեանը աշխատանացը փոխարէն՝ ոսկի միտալ մը պարգևեր է, որ քանի մը տարի առաջ՝ Պիոս Թ. Սրբազանին սուրբ ձեռքէն առեր է եղեր ինքը։ Գ, 500 օրինակի չափ նոյն գրքէն կեցած են ան տանը ծածքին տակ, որուն տակը կը բնակի նաև Նախագահը։ Դ, իր ան գօլէճին քահանաները՝ որ Պարսաւագրքին հրատարակմանը գործակից եղեր են, միշտ իր հաճոյական՝ սիրելի և նախապատիւ նպաստաւորեալներն են, նաև իր խորհրդականները։ Ասկէց 'ի զատ, ատոնք կը զբօսնուն ալ՝ տնէ տուն պըտըտելով և այն գայթակղական գիրքը գովելով, գաղտուկ ստուգութեան ձևով մը կըսեն, որ ան իրենց գիրքը՝ մէջի աւետարանական ճշմարտութեանցը համար՝ արծըթէ շրջանակի մէջ պիտի առնեն, և նոյն իսկ Գերապայծառ Իլէռօ Առաքելական Վիքարը պիտի ստիպուի զայն համբուրելու վայլած յարգութեամբը։ Եւ գրքին համարումը շատցնելու համար կըսեն ալ՝ որ անտարակոյս են Հռոմայու հաւանութեանը վըրայ. և թէ՝ Գերպ. Ա... որուն իշխանութեանը տակն է բոլոր արևելից հըռոմէական կրօնքը, անիկայ խորհուրդ տուեր է իրենց՝ ան գիրքը հրատարակելու, և խոստացեր է ալ՝ որուն առջին պէտք է նէ՝ Անոր պաշտպանութեանը փոյթ տանելու, ինչպէս նաև Սուրբ Ղազարու կրօնաւորաց և իրենց խոստովանորդացը դատապարտութեանն ալ։ Ստոյգ կը համարիմ՝ որ քիչ օրէն աս հերետիկոսներուն նզովքին կոնդակը պիտի առնունք։ Եւ այլ ուրիշ ասոր նման հազար զրոյց։ Աս ամէնը կըսուի իրենց ազդեցութիւնը կանգնելու յուսով՝ որ իյնալու վրայ է։ — Մենք ստոյգ գիտենք որ Գերպ. Հասունը անտեղեակ չէ աս այլանդակութիւններուն. և փոխանակ արգիլելու՝ ընողները պատուաւոր և շահաւոր պաշտօններով կը յարգէ, և ան բանիքուն՝ խօսքով կամ լռութեամբ չհաւնող ուրիշ ամէն յարգելի Եկեղեցականները դուրս կը ձգէ։ Ասանկով իր աչքին միայն հաճոյ եղողները Ինքնիշխան տէր եղած են եկեղեցեաց, և իրենք միայն կը կըլլեն եկած ողորմութիւնները և իրաւունքներու շահը։

Ասոնք և ուրիշ շատ գործքեր, որ ան ըսուած պարսաւագրքին շինուելուն և 'ի լոյս ելլալուն՝ Նախագահին կամակցութիւնը և գործակցութիւնը կը ցուցընեն, իր անընդհատ հաճութիւնը, սիրտ տալը, և անոր գործակցացը և գովեստները քարոզողներուն վրայ իր առանձին սէրը, աս ամէնը մինթէ այնպիսի բանե՞ր են՝ որ մէկ որպիսի և իցէ ուրացող յայտարարութեան մը դիմացը աներևոյթ ու չէք ըլլան։ Իրաւամբք կը հետևցընենք մենք, որ Իմփարցիալին Թղթակիցը աս պարագաները չիյտէ. և կը համարինք որ դեռ ուրիշ շատերն ալ չգիտեր, որոնք մեծ արգելք են հաշտութիւնը ըլլալուն։

Գերպ. Հասունը իր սիրելեօքը մէկ տեղ՝ կը պահանջեն որ իրենցմէ ուրիշ մէկը իրաւունք չունենայ մահուան կիտին եղած կտակը շինուելու ատենը հոն գտնուելու. ասանկով ամէն բան անթափանցելի զաղտնեաց և մթութեան վարագուրի մը տակ ծածկուած է. և շատ տներ իրենց օրինաւոր ժառանգութենէն կը զրկուին։ — Դեռ բոլորը ատ չէ. կը պահանջեն դարձեալ, որ ոչ այլոք, հապա իրենց միայն պէտք է որ եկեղեցեաց և բարեպաշտական տեղեաց եկամուտները մատակարարեն։ Գիտնալու է հոս, որ մինչև ցայսօր բնաւ եկեղեցի մը կամ հողետուն մը չկայ, որ Գերպ. Հասունէն կամ իր նախորդներէն շինուած ըլլայ։ Չենք գիտեր, ո՞ր օրէնքն է որ իրենց միայն սեփականներ է աս իրաւունքները։

— Ազգային սովորութիւնն ու օրէնքը կը պահանջեն, որ իւրաքանչիւր եկեղեցեաց ժողովը առաջարկէ զաւագերէցը, և Եպիսկոպոսն ալ հաստատէ։ Գերպ. Հասունը աս իրաւունքս ալ տիրապետեր է, և հաւնածը կը դնէ. որով իրեն կուսակից չեղող քահանաները կը զրկուին վերջին խորհուրդները մատակարարելու և մեռնողին կտակին կարգադրութեանցը ատեն քովը գտնուելու իրաւունքէն։ Հակառակ կողմը չի կամիր և չի կրնար ընդունիլ աս ամէն նորաձևութիւնները, որ իշխանութեան զեղծումն են և ոչ այլ ինչ։ — Աս ըսուած գործքերս, և ուրիշ շատ այսպիսիները, և աւելի ծանրագոյնները՝ որ Եկեղեցւոյ անկածութե՛ համար կը լռենք, ամէնը մէկտեղ բերելով՝ անանկ մէկ ահագին գումար մը կըլլայ, որ ամէն համբերութեան չափը կանցնի։

Ասոնք են ահա ճշմարիտ բուն պատճառները, որով սկսաւ թշուառ տարաձայնութիւնը՝ որ գնաց գնաց յայտնի երկպառակութիւն դարձաւ ետքը։ Մինչդեռ բանն աս վիճակս է, Իզմիրու Իմփարցիալին Թղթակիցը 'ի հաշտութիւն կը կոչէ հակառակ կողմը, որ արդարութեան և իրաւանց ճամբան կերթայ։ Թէ որ անկեղծութեամբ հաշտութեան կը բաղձայ նէ, լաւ կըլլար որ քիչ մը աղէկ քննէր հասկնար աս տարաձայնութեանց պատճառը և աղբիւրը, և խելքը չի՞ դներ՝ թէ քանի մը սակաւաթիւ անձինք են զժտութեան գրգռողները։ Ինչո՞ւ կուզէ կարծել՝ թէ աս երկրիս մարդիկը կարօտ են ուրիշմէ գրգռուիլ իրենց յափշտակուած իրաւունքները ձեռք բերելու։ Ինչո՞ւ կը համարի որ եթէ եթէ կերթայ հերձուած կը դառնայ բանը։ Երբոր մարդ արդարութիւն պահանջէ, զեղծմանց դէմ բողոքէ, իր իրաւունքները տեղը բերել ուզենայ, հերձուածո՞ղ մի կըլլայ . . . . Այսպիսի հետևութիւնները սուտ հասարակաց խելքէ ալ դուրս են։ Եւ թէ որ Իմփարցիալը իրաւցնէ հաշտութեան կը ցանկայ նէ, թող իբրև բարի քրիստոնեայ իր խրատները երթայ ան կողմին խօսի, զորն որ մինչև հիմայ պաշտպանեց՝ հակառակ այն լուսաւորութեանը՝ որ հրատարակեալ գրուածքները սփռեցին։ Պարտք կը սեպենք նորէն կրկնելու, որ աս կերպով հաշտութիւն պահանջելը՝ սիրտերը աւելի զայրացնել ուզել է, և միաբանիլը ամենևին անկարելի ընել։

Խօսքերնուս վերջը՝ կը համարձակինք հարցմունք մը ընել իրեն, Մէկ իշխանութեան Գլուխ մը օրէ՞ն է արդեօք կուսակցութեան մը գլուխ կայնիլ. . . . Աս ալ իմաց կուտանք իրեն, որ մեր հաւաքած ցուցակը դեռ շատ բան ունի իւր մէջը պարունակած, սակայն աւելի կախորժենք աս անհաճոյ տեսարանը վերջացնել, և զինքն ալ կը յորդորենք որ ինքն ալ իր կողմանէն անանկ ընէ։